

Za konec tedna

Sobotna priloga

Iz vsebine:

- JOZE SIRCELJ
POGLAVITNI ČLEN
Odmerni na plano
- FRANCE POPIT
KJE SMO, ZAKAJ SMO TU,
KAJ MORAMO STORITI...
Besedilo s razprave
- ANTON RUPNIK
ADOLF BIBIČ
Portret tedna
- SLAVKO FRAS
ODLOČITEV MLADIH
Jurij volitve v ZRN
- MITJA JERMOL
ZANEMARJENI OSTANKI
PRETEKLOSTI
Pomen svetovne pajčevine tujih
vojaških oporib
- JARO DOLAR
ZEJA PO BRANJU
Ob razstavi v NUK
- BOGDAN POGACNIK
PA SEKATI KAMNJA NAM
MANJKA MOČI
S slovenskega knjižnega sejma
- ZDRAVKO ILIČ
NI ČAS ZA MOLK, ČAS
JE ZA DELO
Zveza komunistov Srbije
- ANDREJ NOVAK
UPOR POTROŠNIKOV
Prebujanje
- PRIMOŽ ZAGAR
LOGIKA IZ HRBTENJAČE
Medicina
- G. R. TAYLOR
SVINEC, KI GA VDIHAVAMO
Iz knjige »Sodni dane«
- JOLKA MILIČ
PISMA, TELEGRAMI,
TELEFON
Kramljanja s sodobniki

NAŠA GOSTA MED POGOVOROM: IGNAC GOLOB (LEVO) IN DR. ANTON VRATUŠA (DESNO)

Okrogla miza

Sodobni lik neuvrščenosti

Dr. Vratuša: „Za Jugoslavijo je neuvrščenost hkrati oblika boja za neoviran razvoj naše samoupravne socialistične skupnosti.“ - Golob: „Georgetown je nov korak, ‚druga mladost‘ neuvrščenosti“

Dne 22. novembra se bo v Helsinkih začel veleposlaniški sestanek evropskih držav, na katerem naj bi pripravili evropsko konferenco o varnosti in sodelovanju. Jugoslavija ima v procesu, ki poteka k evropski konferenci, v nekem smislu »posebno« mesto, saj je edina neuvrščena država na evropski celini. V zvezi s tem — a tudi v zvezi z aktualnimi razpravami v naši javnosti — znova stopajo v ospredje znana vprašanja. Kakšen je sodobni lik neuvrščenosti? Kakšne potoze sta mu prispevala ministrski sestanki neuvrščenih v Georgetownu in vrsta sestankov v »skupini 77« dežel v razvoju, ki je dosegla vrh na tretji konferenci OZN za trgovino in razvoj (UNCTAD III) v Santiagu de Chile? — To je bila praznopravna tema pogovora za okroglo mizo v uredništvu Dela. Pogovor je potekal po dveh glavnih, med seboj povezanih in prepletenih tirih, posvečenih političnim in gospodarskim težiščem te snovi. Sodelovala sta dr. Anton Vratuša, predsednik zveznega izvršnega sveta, in Ignac Golob, načelnik oddelka za mednarodne odnose in stike predsedstva ZKJ. Iz uredništva Dela pa so se pogovora udeležili zunanje-politični urednik Janez Stanič ter komentatorja Tit Doberšek in Dušan Dolinar.

čimbolj trdna, sodelovati torej pri vseh dejavnostih, katerih namen je upostavititi tudi ekonomsko samostojnost in enakopravnost ter vključevati problem razvoja v celoten sistem svetovnega gospodarstva.

Ko govorim o aktivnem odnosu do vsega, kar se po svetu dogaja, mislim na spekter reči, od podpore antikomunističnim gibanjem in vojnem za samoodlobo do zoperstavljanja politiki s pozicije sile, dominacije in hegemonije, vključujoč seveda napore med samimi neuvrščenimi ali delnimi v razvoju, da bi se med seboj povezovali, kolikor je le mogoče, in utrjevali svoje medsebojno sodelovanje. Naj še dodam, da za Jugoslavijo kot samostojen mednarodni socialistični dejavnik politika neuvrščenosti hkrati pomeni obliko boja za neoviran razvoj naše samoupravne socialistične skupnosti, za našo neodvisnost in za socializem v svetu.

DELO: Ali gre za paralele med neuvrščenostjo in politiko razvoja?

Dejavnost v „skupini 77“ je ekonomski temelj neuvrščenosti

DR. VRATUŠA: Dejavnost neuvrščenih dežel v »skupini 77« dežel v razvoju je ekonomski temelj politike neuvrščenosti. Toda paralele to nista.

Ce bi bili, bi to pomenilo, da je neuvrščenost omejena samo na dežele v razvoju, kar pa ni res. Neuvrščena politika je univerzalna, načela neuvrščenosti veljajo tudi v odnosih med razvitiimi, v odnosih med razvitiimi in nerazvitiimi. To je zelo pomembno prav zdaj, ko se pripravljamo na evropsko konferenco o varnosti in sodelovanju. Zmotna so mnenja, češ da gre pri neuvrščenosti samo za nekakšno samozadostno dežel, ki niso v blokih. Nasprotno, moč neuvrščenosti je prav v aktivni obratnosti navzven in v čim širšem mednarodnem sodelovanju z vsemi deželami ne glede na razlike v družbenih sistemih.

DELO: Prej je tovariš Golob omenil, da je postala enotnost med neuvrščenimi »dinamična«. Kaj to pomeni? Kako je s to enotnostjo?

DR. VRATUŠA: Odnos med neuvrščenimi ni treba idealizirati. Tudi med njimi so navzkrižni interesi in razlike, ki nastajajo na taki podlagi. Toda združuje jih boj za skupni cilj: neodvisnost, mir, varnost in napredek v svetu ter svobodna graditev družbenega sistema brez vmešavanja od zunaj. Prav je na primer, da je nastopila Afrika. Doslednost v uresničevanju tega načela tu seveda vodi skozi lastno očiščevanje in diferenciacijo. Osnovno pa je, da se pri tem ne dovolji majorizacije in drugih obliki vsiljevanja interesov ene skupine drugi. To ne pomeni, da naj bi imelo 70 ali 80 držav enako stališče prav o vsakem vprašanju. Toda o osnovnih vprašanjih, kot so npr. odnos do vojne in mira, neodvisnosti, zoperstavljanja vsem oblikam politike pozicije sile in blokove delitve sveta — ob teh osnovnih vprašanjih pa mora obstajati sposobnost za etnotno akcijo.

DELO: Kaj vse sodi pod termin »radikalizacija« neuvrščenosti?

Proti izrazu „radikalizacija“

GOLOB: Osebnost zelo nasprotujoč izraz »radikalizacija« neuvrščenosti. Mislim, da je tako imenovana radikalizacija v pravem smislu besede propadla.

Obstajale so namreč težnje, naj bi se gibanje omejilo na manjši, ožji krog držav, ki naj bi branile tako imenovane radikalne pozicije, seveda bolj z besedami. Poskus takšne radikalizacije ni uspel. Po drugi strani pa ni našel na pozitiven odziv naslednja teza: zdaj, ko se veliki dogovarjajo,

Peter Toš Samoupravna norma

Osmutek je sestavljal skupaj strokovni sodelavec. V podjetje je prispel po pošti. Najprej so se vanj zatopili najodgovornejši in kot poslovni odbor podjetja ugotovili, da vsebuje vse, kar se za tak akt spodobi. Metka od sindikata in Ciril od ZK ne bosta več imela razloga napadati vodstva, da ne skrbi za skladnost samoupravnih aktov z ustavo in zakonodajo. Se isti dan ga na predlog generalnega delavskega sveta požegna. Metka in Ciril sta tiho, generalni pa reče, da se s tem statutom začneja novo obdobje samoupravljanja v podjetju. Ali res?

Pozno v popoldne naslednjega dne koraka Matija z rdečo mapo pod pazduho proti izhodu na tovarniškem dvorišču. Pred črno obarvano razglasno desko se pomembno razkoraci in iz mape potegne šop papirjev. Pritiska risalne tablice, vrstilo se listi potiskanih papirjev, dokler ni črna tabla vsa prekrita, štirideset strani, na njih pa 182 pravilniško zavžitih členov tovarniškega statuta. Z žuljem na kazalci si zadovoljen in ponosno ogleduje oglasno desko. Kaj si je ne bil pričela se je javna razprava o statusu podjetja? Skromno, brez ceremonij, brez govorov in prezeznih travkov, kot se tudi v času vsesplošnega varčevanja spodobi.

V javno razpravo prvi poseže vrtar Jaka, ki se pred oglasno desko dvakrat pretegne, modro naguba čelo in prebere več kot polovico prvega lista. Ob 15. uri zavroni tovarniški zvonec. Konec dopoldanske izmenit Marjanova, tablica v kometariji, je prva. Pričeče do izhoda, vrže pogled na Margaret Astora na javno razpravo ter veselo pomaha fantu, ki jo čaka pred izhodom. Marija in Jože ter Franci in Štefica, ki ji v skupini sledijo, se pri izhodu ob nenavadni belini na steni vratarnice zaustavijo. Jože in Franci se zatopita v branje, toda na tretji strani prenehata, ker se Mariji mudi k otrokom pa še v trgovino bi rada skočila. Zatem se zvrsti skupina za skupino. Vsi se pomikajo proti ozkim izhodnim vratom. Marko, ki je v sindikalnem odboru, vedno prebere oglasno desko. Triinajsti dan prihiti v začetku odmora nergač Polde k oglasni deski. Prebira in prebira, celo zapíše si nekaj v beležnico in zmaguje v glavo. Pri stovaintridesetem členu zavroni konec odmora in Polde, čeprav nerad, mora nazaj k stroju. Javna razprava se nadaljuje, toda od javne razprave ostane le »javna«.

Petnajsti dan so strani statuta v javni razpravi od sonca in megle že obidele in razcefrane. Sekretar Stane naroči Matiji, naj jih sname, sam pa stopi h generalnemu in ga obvesti, da je javna razprava končana, statut pa goden za sprejem. Generalni ga nagradi z zadovoljnim nasmehom, češ to si dobro izpeljal, saj ni nobenih pripomb, ki bi zavlačevale delovskega sveta, na kateri generalni sporodi. Če isti dan je skilca seveda delovskega sveta, na kateri generalni sporodi. Če isti dan je skilca seveda delovskega sveta, na kateri generalni sporodi. Če isti dan je skilca seveda delovskega sveta, na kateri generalni sporodi.

Primer je izmišljen. Podobno pa so ravnali marsikje. Statuti, pravilniki, samoupravni sporazumi in drugi nazivi samoupravnih aktov, po katerih naj se ravnajo samoupravno organizirani delavci v združenem delu, vsebujejo s bomo majhni pri miru, a ko se bo prah polegel, se bomo odločili. Niti prva niti druga težnja ni ustrezala resničnim ciljem politike neuvrščenosti — boju za mir, napredek in gospodarski razvoj.

Dejstvo je, da je bil Georgetown z ustvarjalnim odnosom do vseh ključnih problemov sveta in seveda ne nazadnje z veliko mero etnotnosti pri priznanju južnovotranske časne revolucionarne vstave in vide princa Sihanuka v jedru svetovnega progresivnega toka.

DELO: Kakšen je bil nasploš odnos do velikih svetovnih centrov?

GOLOB: Vidite, opredeljevanje za progresivno akcijo ni bilo hkrati tudi opredeljevanje odnosa do tega ali onega velikega svetovnega centra. Neuvrščenost se je opredelila napredno, ni pa se hkrati opredelila za takšno in takšno sovjetsko politiko ali takšno in takšno kitajsko. Neuvrščenost se je opredelila napredno, vendar ne v odnosu do velikih centrov, marveč napredno glede na pristop vsem zgodim problemom sveta.

DELO: Po Georgetownu je bilo slišati marsikaj tudi o institucionalizaciji?

DR. VRATUŠA: Po mojem tegu ne bi smeli postavljati zase, marveč podrediti organizacijo in metode dela programu. Zdrževanje v boju za to ali ono akcijo je potrebno in koristno, ne sme pa gibanja zapirati v odnosu do tistih sil na svetu, ki se sicer niso formalno razglasile za neuvrščene, imajo pa identične ali zelo podobne in-

terese. Ne bi bili niti proti temu, da bi imeli študijski center neuvrščenih za proučevanje sodobnih vprašanj.

DELO: Ali se torej odnos do blokov ne spreminja?

Blok ima čudno naravo

GOLOB: Res je, da so bloki zastareli in preživeli. Res pa je tudi, da ima blok čudno naravo. Najbolj čvrst, urejen in definiran je ostal prav na področju, kjer se največ govori o sodelovanju, prav v Evropi. V Evropi je geografija blokov sestavina spoznavanja, pa tudi na drugih področjih sveta ni veliko drugače.

Zato mislim, da je danes še vedno zelo aktualna izvenblokovska karakteristika neuvrščenega delovanja.

DELO: V naši javnosti je večkrat in ponekod čutili senenco dr. Henryja Kissingerja. Tu mislimo vedno vse od sheme o tritkotnem in petokotnem sistemu, sestavljenem iz centrov svetovne moči. Ali bi bilo mogoče nekako sooditi vizijo sveta, sgrajeno in opredeljeno v Georgetownu, s to »kissingerško« shemo?

GOLOB: Temeljna posledica tih shem je, da se, denimo po Kissingerju, verjetnost svetovnega spopada manjša, lokalne vojne (Nadaljevanje na naslednji strani)

Božo Kovač

Razsipno in varčno

Dolgo bi lahko naštevali dokaze, da znamo biti hudo razsipni, zapravljivi. Marsikateri dinar gre recimo za nepotrebnim reprezentancam, dnevnico ali kilometrino, pri čemer je seveda vse troje najnujno potrebno, če je le premišljeno porabljeno. Toda znani so primeri, ko pri tej vrsti porabe nekateri niso poznali nikakršne mere ter poštenosti in se povrh vsega niso prav nič čutili krive pred tistimi, ki so ta denar prisluščili in bi edini imeli pravico o njem odločiti. Zato je močno upravičeno in nujno, da uvrstimo na seznam naših nalog tudi odločne ukrepe zoper razsipnost in zapravljive.

V takšnem odnosu do palestva in podobnih pojavnosti na tuj račun prav kaže tudi povsem drugačno ravnanje drugega, pretežnega dela družbe. Naravnost neverjetni in vendar ošupljivo malo znani primeri obstajajo, kako skrbno, varčno in premišljeno ravnajo ljudje z denarjem, klasti tisti, ki težko pridejo do njega.

O tem smo vsaj več govorili in z večjim spoštovanjem kot danes. Zato morda ne bo odveč primer iz nedavnega pogovora v neki vasi nedaleč od Ljubljane. Beseda je tekla seveda tudi o denarju za potrebe ljudi v tamkajšnji krajinski skupnosti. Pa še ne za baten ali teniško igrišče, šele za nov transformator in za vodovod. Občina je sorazmerno revna in lahko prispeva le malo denarja. In tako je padel aktivistično podučeni stavek:

»So pa krajevne skupnosti, ki iz vsakega dinarja ustvarijo še šest dinarjev!«
»Res so; pri nas pa jih iz vsakega dinarja se trideset in več.«

Ko so odborniki v občinski skupščini delili, kolikor je pač bilo za razdeliti, je ta krajevna skupnost dobila le malo; nič več kot druge krajevne skupnosti v občini. V krajevni skupnosti so nato primerjali svoje potrebe in načrte z možno-

stmi, z denarjem; podoba ni bila prav nič razveseljujoča. Očitno pa jih ni spravila v obup, kajti večji del načrtov je uresničenih. Večina tega z denarjem, ki so ga prebivalci krajevne skupnosti zbrali s krajevnimi samoprispevki; kmetije so dali les, vsi skupaj so pa ob sobotah in nedeljah brezplačno delali. In tako je iz vsakega sobčinskega dinarja nastalo še trideset dinarjev, vsak od njih pa skrbno, varčno, preudarno vložen.

Ni namen, hvaliti zdalej omenjeno krajevno skupnost, čeprav bi tudi to bilo še kako umestno. Za drugo gre. Ti ljudje, ki tako nesebično dajejo, skrbno gospodarijo, ki vsak dinar trikrat obrnejo, zahtevajo tudi več samouprave v celotni družbi.

»Veste,« je na primer dejal nekdo v omenjenem pogovoru, »ljudje so se naveličali kar naprej dajati, zraven, pa ne vedo prav nič o tem, kam gre vsaj drugi denar, ki jim ga že pred tem odtrajajo; od katerega imajo zelo malo koristi. Vsaj tu.«

Hočejo biti temelj družbe, vendar temelj, iz katerega seže vpliv prav v vse organe spoznavanja in odločanja. Pogovor se je ob tem močno razvil in ni bil edini ter vrste. Ni se odlikoval z učeniimi besedami in bleščetimi frazami. Zato pa je hudo jasno povedal, kdo bo prvi pripravljeno uresničevati takšno ustavo, ki bo dosledna, s pomočjo delatstva, izpeljala vse niti odločanja iz dveh temeljnih samoupravnih skupnosti: iz temeljnih organizacij združenega dela in iz krajevnih skupnosti. V bistvu pa je hkrati tudi povedal, od kod največji pritisk, če ne bomo pri tem dovolj odločni in dosledni.

Najbrž bo zvenelo banalno, toda tudi razsipnost se bomo laže znebili šele, ko bo sleherni dinar pod nadzorom tistih, ki ga ustvarijo. Do tedaj pa bodo močno obložen z delom za to poklicani državni organi.

DADO: ATELJE (olja, 1971)

Vajevski zapiski

Pa sekati kamnja nam manjka moči

S prvega slovenskega knjižnega sejma

V dolgem, arhitektonsko skrbno zasnovanem razstavnem hodniku s črnimi panoji je 17 slovenskih založb v okviru prvega slovenskega knjižnega sejma na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani razstavilo blizu 3000 knjig iz svoje triletne knjižne proizvodnje. »Nedvomno pomembna kulturna manifestacija,« so zaključili ob slovesnem odpiranju z množično udeležbo in najbrž se lahko nadejamo, da bo poslej tako razstava v Ljubljani postala avangardno tradicionalna. V zadnjem delu razstavne dvorane so razen tega v lesenih gajbicah namesto rdečih jonatanov sadjarskih združb ponudili knjige z 10-odstotnim popustom.

v svojih polic, medtem ko razgane nekaj izvodov iz zbirke »Pričevanja« na hrbtni strani panoi pa čeravno prav tako aktualna in politično leposlovnna zvest v naši knjižnosti sorazmerno najbolj primanjkuje. Ali po drugi strani: zakaj je na primer Cankarjeva založba poprej natisnila kar zajetno knjigo nemškega avtorja Konstantina o svetovskih ljudih, namesto da bi prevedla iz Rusije Rusa in da bi nasprotno nemško pričevanje o nemstvu prepustila kakemu Heinrichu Böllu in to celo ne glede na njegovo letošnje nobelovstvo. Gotovo je koristno, če povzamemo sprotne trzne prijeme pri tujih založbah; tudi zato, da bi podprli prodajo domačih leposlovnih del; toda nisem si bil povsem gotov, če ni bilo vsaj toliko ponudilo, kot je bilo komercialno, v podnaslovu tujem knjigam Slave Rakove zapisati »Dnevnik zločincov«?

smiselno osnovo v samem dvojezičnem, slovenskem in francoskem besedilu. Nasprotno pa se pri vsaj ekstravagantnosti nisem mogel ogrejeti za šokantno primitivno a v bistvu nič več novo, uporabo grobe valovite rjave lepene in vrvice za opremo sicer obre poezije, podobno pa tudi ne za oblikovanje pravčinskih reprezentančnih likovnih map, ki že po svoji dimenziji ne sodijo več na knjižne police. Z veseljem in razumevanjem sem nasprotno jemal v roke nekatere drznejše opremljene izdaje raznejših literarnih tekstov, zlasti izvirne sodobne poezije. Prav pri poeziji tako razburljivo, nenašadna optična oblika tudi sovpada z vsebino in ustvarja dodatno dimenzijo črkovozvočnemu doživljanju pesmi.

Eden izmed vidnih obiskovalcev prvega dne razstave je dvoturno menil, češ da je z razstavo skoraj preveč zadovoljen. Ne glede na to sem imel tudi sam že po koridorjski, podolžni zasnovi občutek, da je naša slovenska knjižna proizvodnja hkrati prevelika in hkrati premajhna, da je je preveč za ozek koridor, v katerem se gnetemo, da pa jo je premalo za krog, v katerem bi se lahko stikali.

Kakorkoli že: slovenski založniki so storili prav, da so razstavili svoje bere, ki pomeni hkrati poziv k prodaji knjig in k nakupu zavesti. Tudi onih 25 milijonov starih dinarjev, ki so jih morali, kljub že tako dokajšnjim finančnim zagatam, vložiti v to razstavo, jim bo, vsaj tako bi želeli, že kako priteklo nazaj, vključno morda še večji poskus pri plačilu streme Gospodarskega razstavišča, ki je ceno že zdaj, glede na to, da so knjige samo na pol industrije, na pol pa kultura, baje že znižalo za polovico.

Tudi domača dela rentabilna

Jasno: podjetnost in pogum sta vselej igrala svojo vlogo. Zastopnik mariborske založbe Obzorja mi ni brez razloga odgovoril trikrat nekoliko drugače od drugih in trikrat samozavestno: 1. Na skupni sejmski razprodaji svojih publikacij ne prodajamo, ker nam zadostuje lastna prodajna mreža, 2. z nekaterimi izjemami smo razstavili zgolj svojo knjižno proizvodnjo letošnjega leta, ne pa zadnjih treh let, ker bi bilo tega sicer preveč in ker je tako bolj aktualno, 3. ne čudimo se, da je naša založba dobila od treh nagrad za najboljšo knjigo kar dve nagradi, kajti glede na to, da prav pri nas izdajamo daleč največ slovenskih izvirnih del, bi bil bolj presenetljiv zgolj drugačen izid.

Težnja po emancipaciji

Josip Vidmar je v uvodni besedi dvakrat uporabil izraz: »kulturna politika višje vrste. Najbrž bi bilo res potrebno, da bi v založništvu izvajali kako politiko, hkrati pa se mi je sam po sebi zapletel v glavo tudi izraz, ki sem ga bral na platinah nagradnega odprtost za lepoto svobodnega bivanja. Popolno naključje je, da smo v dve različni žirijah kot knjige leta nagradili kar tri dela s treh povsem različnih področij — in zato tudi z različno obdelavo — a s podobnim notranjim imenovalcem. Leposlovnno delo Lojzeta Kovarčiča »Sporočilo v sanjah — resničnost« (založba Obzorja), družboslovno marksistično razpravo dr. Adolfa Bibiča »Zasebnost in skupnost« (Mladinska knjiga) in Pavleto Zidarja mladinsko povest »Kukavčev Mihaec« (Obzorja) preveča namreč podobna skupna težnja po človekovi emancipaciji, po uporabi zoper zlagano šolo, po ureditvenju posameznika in kolektiva, po ureditvenju otroških sanj.

No, Prešeren bo živel, dokler bodo živi Slovenci, in obratno. Razveselilo me je, podobentem, da sem tudi na policah najbolj množične in ljudske slovenske založbe, Prešernove družbe, našel zbrane kolektive, romanov in etnografske študije o slovenski vasi tudi spokojno vedri poetov obraz na ovitku tretjega ponatisa te njegove najnovejšje izdaje Poezij.

Torej so tudi domača dela lahko rentabilna. Nekateri založbe se trudijo s kinetično fantastičnimi futurologi, atomologi, gineologi, sociologi in psihologi, po možnosti kje v Massachusettsu ali na Orinoku, toda v mariborskih Obzorjih so imeli izmed 3000 izvodov dr. Terstenjakove domače »Psihološke«, katere dva zvezka sta stala kar celih 30.000 starih dinarjev, na voljo samo še razstavne izdaje, kajti vse drugo so že prodali ali že res smrt neogibna? so se vpraševali v neki drugi slovenski založbi, ki je izdala znanstveno knjigo ameriškega avtorja Taylorja »Biološka bomba«. Ali je res nujno, da že vsa najbolj obupana mnenja enega dela svetovne civilizacije vcepjamo tudi naši, morda le še v drugih pogojih rastiči generaciji? Prav je po drugi strani, da so se nekateri naše založbe, (še posebej založbi Borec in Partizanska knjiga, vidneje usmerile v odkopavanje gradiva iz NOB in drugih osvobodilnih vojn. Toda najbrž so pri tem — če izvzamemo naš uspešni best-seller, Svetovno »Ukano« — poštenjeji skromni ljudski dokumentarni teksti — na primer Jerihovi spomini iz španske državljanske vojne — kakor pa nekateri pisarskiško predelane, okrašene vojne zgodbe.

Nespretni tržni prijemi

Najbrž je treba med senzacijo in poštenostjo izbrati ustreznim posluhom. Vsaka založba si je tudi pri nas že omislila kakoga konjička, oziroma vsaj konjico; kot je kopraska Lipa svojo Angeliko odela v plašč novih izdaj; kot je Pomurska založba bralca očarala s svojo Rožo in mečem, tako Mladinska knjiga še in še jaha na Karl Maveyev Rihu. Najbrž to ni niti slab; še več: odseva celo prizadevanja, s katerimi se naše založbe kobacajo iz zadreg. Ze davno pred vojno smo prebrali »Greš« Stefana Zeromskega; šele pred tremi leti sem prvič zasledil v pariškem »France Soire« novi podlistek o Marjanji, Napoleonomi zvezdi; in vendar sem obe knjigi našel na policah založbe iz Murske Sobote! Nisem pa mogel razumeti, zakaj, recimo, Mladinska knjiga razstavi Karla Maya na sprednjem delu

Sodobna umetnost

Črnogorec iz Hérouvala

OD NAŠEGA PARISKEGA DOPISNIKA

PARIZ, oktobra. Pokvečeni paglavci izmalčineni teles in bebavih pogledov so videti v rožnatih, sinjih in bledozelenih tonih še bolj odvrtni. Ob pogledu na ta velika platna, na te podobe móre, zagomaze mravljinici po hrbtu. To je Dado — Črnogorec s Cetinja, ki je imel šest platen na Pampidoujevi razstavi sodobne umetnosti v Grand Palaisu in čigar slike više na stenah marsikaterega muzeja v Evropi in marsikaterega salona v Parizu.

»Rad slikam grozne stvari,« pravi slikar, majhen, čokat štiridesetletnik z »safiškom« in gosto, že nekoliko s sivim popoprano brado. Obličen v pulover s širokimi rdečimi in modrimi progami in povajalne kavbojke, zamišljeno motri »Triptih povodnega konja«, tri platna, ki jih prav zdaj dokončuje. »To je „peinture obsessionnelle“ do

da malo pozneje po francosko, kot da se je odvalil izražati bolj zapletene misli v srbohvrvaščini.

»Iz teh slik veče nekaj strašnega, nekaj moretega...«

»Da, neko sovraštvo...«

»Je to jasno izražen odnos do sveta ali nekaj, kar tiči pod površino, globlje v podzavestju?«

»To je nekaj podtalnega, kar pa me ne prestanto preganja. Ko delam kako sliko, jo nosim povsod s seboj, nenehno mislim nanjo. To je kot móra, ki jo prenašam z duše na platno. Slika je končana šele takrat, ko mi fizično odleže«

Stojiva srednjeprostorna, golega ateljeja v pritličju velikega, starega poslopja, ki je bilo najbrž nekoč mlin. Tako bi vsaj sodili po zajezenem rabinu in suhi strugi, ki je speljana tik ob zunanem zidu. On stran trate stoji kmečko stanovanjsko poslopje, ob desni strani pa gospodarsko poslopje. Na trati stoji bela vrtna garnitura in ob potkah rastejo skrbeno negovani rožni grmi. Drugače je vse skupaj videti kot velika kmetija, z racami, gostmi in s kokosmi, s psom in tropom mačk, s kravami, ki mulijo sočno travo, in z njivami, ki se izgubljajo za valovitim obzorjem normandske ravnine. Za streljaj daleč proti zahodu leži vasica Hérouval, luknja bogu za hrbotom, kakih 60 km od Pariza. Uro vožnje od bučnega mesta deluje ta samotna sočkančno in hkrati blago pomirjujoče.

Ali se slikar lahko zbliža s trgovcem?

»Zakaj ste se umaknili iz Pariza?« vprašam slikarja, ki s čopičem z rutinskimi kretnjami nanaša barvo na sliko. Škoci velikanška okna ateljeja se vsipa toliko svetlobe, kolikor se je pač lahko prebije skozi nizke oblake na siv oktobrski predvečer.

»Oh, to so bili čisto tehnični razlogi.« odvrne Dado z značilno neposrednostjo. »V Parizu je bilo težko dobiti tako velik atelje. Teško in drago. Ni mi torej ostalo drugega, kot da se preselim na deželo. To je bilo leta '61.«

»Pa vam ne manjka Pariz?«

»Ne, približno enkrat na teden grem v mesto, in to mi je dovolj. Vedno sem delal sam.«

Vedno, se pravi, od leta 1956, ko je prišel v Pariz. Najprej je podrglo leto odli skoval gravure in neki litografiji. »Slikal takrat nisem dosti,« pravi. »Človek ne more delati kot črnec in še slikati.«

»In potem?«

»Potem sem našel nekega trgovca, ki me je del izkože.«

»Trgovec je očitno za slikarja pomembna oseba.«

»Jasno. Od njega je odvisno izredno veliko. Prvič, da te omeni, in drugič, da zna spraviti tvoje slike v denar. Imeti mora denar, zveže, poznati mora svoje delo. Sploh je v začetku prvo, v kakšno družbo prideš. Nekateri našo so padli med tipe, ki posedajo po kavarnah in so še zdaj tam. Ži vijo ravno tako, kot bi bili doma v »kafani«, samo da so v Parizu.«

KULTURNI ATELJE SLOVENIJE OBVEŠČA, DA BODO IZŠLE SLEDEČE ZBIKRE:

- 1. Miro GUTMAN, **Pesmi, 24.— din**
- 2. Jože KOŠIR, **On (roman), 65.— din**
- 3. Irena URBIČ, **Pesmi, 24.— din**
- 4. Slovenska narodnozabavna glasba osvaja svet, 50.— din

V prosti prodaji bodo cene znatno višje.

Za vse informacije se obračajte na naslov:
KULTURNI ATELJE SLOVENIJE,
p. p. 179 LJUBLJANA

NAROČILNICA

Podpisani (ime in priimek)

Natančen naslov:

Zaposlen pri:

Naročam obvezno:

Prednaročniško ceno bom poravnal na račun Kulturnega ateljeja, ZMKU 513-9-82453 SDK Kranj, ali po povzetju.

Datum:

Potpis:

»Ali se lahko slikar zbliža s trgovcem, mu lahko postane ta svetovalec ali celo prijatelj?«

»Prijatelj ne, kadar gre za denar, za prijateljstvo ni prostora.«

Dado si nabaše pipo, punhe v zrak nekaj oblakov in brez besede obrne eno izmed slik, ki so prislone ob zid. Pokaže se nova móra, tokrat v izrednem bogastvu odtenkov sinje barve.

»Ta je najboljše od teh, kar jih je tukaj.«

»Zato sem jo tudi pokazal. To je „Praznik sv. Huberta“, patrona lovcev. Vsako leto lahko obdržim eno sliko zase in lani sem obdržal to.«

»Koliko je vredna taka slika?«

»Hija, kar precej draga je.«

»Koliko pa obdrži trgovec?«

»Veliko. Ampak njegov poklice je tudi težak in tvegan.« pravi Dado in obrne drugo sliko, vso v svetlozelenih tonih. »To je „Sen sv. Ursule.“«

»Odkod ti bleđi toni?«

»V teh svetlih barvah je nešteto odtenkov, zato so mi ljubeše od izrazitih, živih tonov.«

Kdo kupuje podobe

Dado je delal prejšnji dan od jutra do polnoči. Tudi danes ima očitno dober dan. »Včasih mi gre bolj od rok, včasih manj. Ampak v povprečju delam več kot kdo, ki je redno zaposlen. Seveda, če bi človek poslušal svoje občutke, ne bi nikdar delal.« reče in se zasmeje. Smeje se zelo redko in še takrat trpkino in nekako zadržano.

»Ali vas sili k delu tudi pogodba, denar?«

»Ah, če bi delal zaradi denarja, ne bi napravil nikdar ničesar. Nikdar nisem delal za denar, v začetku pa sploh ne. Kje, če bi takrat mislil na denar, bi delal karkoli drugega, samo slikal ne bi.«

»Kdo pa kupuje danes slike?«

»O, vsemogoči ljudje, Zdravniki, odvorniki, trgovci z avtomobili, kdor ima pač denar. To je draga stvar. Ampak slike se prodajo samo v Parizu. Na deželi nihče ne kupuje slik. Pa so tudi tu ljudje, ki imajo denar. Velikanski je razloček med Parizom in provinco. Ndaleč od tod je nekdo živel Picasso. Poznam vsaj deset ljudi, ki so ga osebnostno poznali. Pa ni eden nima njegove slike ali risbe, pa čeprav je bil znan po tem, da je slike razdaljal.«

»Ali tudi sami kupujete slike?«

»Nekaj sem jih kupil, ko sem dobro prodal nekaj svojih slik. Vse od ljudi, ki jih poznam. Samo to je drago, jaz pa nisem bogat, v nasprotju s tistim, kar se govori,« je zamrmral v brado in pokleknil s čopičem k sliki.

»Ali imate krog prijateljev, s katerimi govorite o slikarstvu, izmenjujete izkušnje?«

»Ne, vedno sem delal sam. Tiste sole in vse to so mi prišli pri pozneje. Zame je slikarstvo intimno doživljanje. Čim bolj intimno je, tem razstavljam je stik s tistim, ki gleda sliko. Z nikomere ne govorim o tem, zame je to poseben svet.«

»Torej vam samotna prija tudi zaradi tega?«

»Tudi. Dobro je, če je človek sam s seboj. Bolj se spozna, laže išče v sebi. Ampak stik s svetom mi je tudi potreben. Grem po ulici, vidim človeka, in že se mi utrne ideja. O, tale tu je bil prav zochon — in pokaze z brado na, Triptih povodnega konja! To je človek, ki živi, poznam ga.«

V Jugoslaviji ni bil Dado še nikoli kot slikar. Sele lani je bil prvič kot turist, prvič po 15 letih. »Spremenilo se je,« pravi, pa ne dosti več. »Spremenilo se nerad spominja tistih let, ko ga ni nihče priznaval in ko je najbrž veljal za sumljivo dekadentno.« »Ne morem razstavljam v Jugoslaviji,« pravi, »me morem, ker ne bi ničesar prodal. To je čisto komercialno.«

Avto smrti

Potem prestavlja slike od ene stene k drugi, da pada svetloba zdad z ene, zdad z druge strani, prižiga luč in jo spet ugaša. »Ob velikem oknu je svetloba najmočnejša, najbolj neumljena. Zato so povsod druge slike videti lepše. Zlasti v stanovanju. V muzeju ne — muzeji so grozni kraji, kdove, kdo si jih je izmislil Sicer pa pridite, pokazal vam bom svoj avto...«

Stopiva po potki čez trato proti velikim lopi z vegastimi vrati. »Jaz sem „Jug vid“, zato imam rad avtomobile,« pravi Dado in s ponosom odpre vrata.

François Villon, srednjeveški pesnik, lo-pov in obesenjak, bi užival ob tem prizoru. Karoserija starega citroena, vsa rdeča, vsa prekrita s kostmi, da je komaj videti pločvino. Za volanom okostnjak, poleg se eden, nasjen med vrata. Na motorju raz-bit bicikel, ob njem kolesar — okostnjak. »To je avto smrti,« pravi Dado. »Tri leta garanja. Prodaj sem ga nekemu nizozemskemu muzeju. Tegale,« pokaže na enak avto, ki stoji poleg prvega, »bi pa rad okrasil s sadjem in z rožami. To bo avto življenja. Najlepše bi bilo, če bi stala drug poleg drugega.«

»Dado, vi ste strašen cinik...«

»Kajne... Je suis méchant... Ampak ne v življenju,« pravi in se hudomušno nasmeje v brado.

ANDREJ NOVAK

MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU

V sovjetskem Detroitu

Šeststošestdeset tisoč žigulijev v letu 1975?

Bili smo med prvimi italijanskimi in brčkone tudi drugimi tujmi novinarji, ki so smeli obiskati Toljatiograd, zakaj Rusi so ljubosumni na svojo avtomobilsko metropolo. »Magistralnaja«, po kateri se peljemo, povezuje daljni sever z daljnim jugom. Vozimo se po Povolju. Pokrajina je precej drugačna od moskovske planjave: velika reka, nad katero leži megla, teče med griči, ki so tukaj podobni goram. Gosti in vlažni gozdovi, črnikave stepe pa spet gozdovi pa spet stepe. »Magistralnaja« je značilna ruska cesta: zelo je široka, vendar pa je asfaltiran le ozek srednji pas. Bližamo se ruskemu Detroitu ali Toljatigradu.

Iz zvočnika v avtobusu slišimo glas funkcionarja iz tovarne VAZ, potem pa glas prevajalca: »Avtomobilska tovarna Toljati je bila zgrajena po sklepu vlade in centralnega komiteja komunistične partije Sovjetske zveze. Kopati so začeli leta 1967. Mesto, ki se je do leta 1964 imenovalo Stavropol, je bilo izbrano med petdesetimi različnimi kraji. Nastalo je v osemnajstem stoletju, in sicer kot utrdba zoper Tatare. V bližini je ena največjih hidrocentral v ZSSR, v letu 1967 pa je to bilo industrijsko mesto s 140.000 prebivalci (zdaj jih ima 370.000). Če tedaj je bilo mesto novo, zakaj nekdanji Stavropol so deset let prej potopili v velikansko umetno jezero, ki je nastala za jezom na Volgi. Imenuje se Žiguljovsko more. Žiguli se imenuje tudi sovjetski fiat 124.

Toda besed Fiat in Italija ni nikdar slišati iz ust našega vodnika, kakor ju tudi ni v ciklostranem tekstu, polnem števil, ki smo ga dobili v roke. Kdor tega ne bi vedel, ne bi niti slutil, da se je načrt za tovarno v Toljatigradu rodil v Torinu, da so se ruski tehniki izselili v Torinu, da je bilo v Toljatigradu včasih tudi več kot 500 Fiatovih strokovnjakov, da so v tovarni izdelali 400 tujih podjetij, med njimi 186 italijanskih: Rusi so ljubosumni na svojo veličino.

Neboticnik

Bližamo se Toljatigradu, zavili smo z magistralne na šeststozeno avtomobilsko cesto. Kot na drugih ruskih cestah tudi na tej ni belih in rumenih črt, videti je, kot da se cesta staplja s črno zemljo. Gozdovi se razredčijo, valovita pokrajina je neznanostno razsežna. V daljavi je videti temne hribe, pred njimi pa obrise Toljatiograda, mesta, ki ga še pred nekaj leti ni bilo. Tovarne se ne vidimo, pač pa je mogoče videti različno velike in različno oblikovane stanovanjske hiše z velikimi praznimi prostori med njimi. Bolj ko se bližamo mestu, bolj se nam zdi nedokončano, saj vspod se gradijo. Dreves ni, sem ter tja videti je komaj zasikane breze. Na zunaj je dograjena samo veličanska kocka, v kateri bo nekdo mehanoografski center. Videti je tudi začetke petindvajsetnadstropnega neboticnika, v katerem bo uprava. Potem zagledamo tovarno.

Tovarna je zares veličanska in zelo lepa. Poslopja stojijo na zemljišču, ki je dolgo pet kilometrov in prav toliko široko. Avtobus počasi vozi mimo dva kilometra dolga pročelja glavne stavbe. Za tem neskončni prolejem tečejo vzporedno trije montažni trakovi, dolgi po 1800 metrov, na tekočih travkih pa se bleščijo novi fiat 124. Za glavnim poslopijem so druga, postavljena v pravem kotu na osnovno, zgradbe so dolge in široke, za njimi pa so visoka in obsežna poslopja toplinice in tovarniške elektrarne. Gre za enega tistih redkih avtomobilskih kombinatov na svetu, v katerem je obsežen celoten proizvodni postopek: od surovine do končnega izdelka: končni dosežek neke tehnologije, ki je v ruskih razsežnostih dosegla svoj cilj.

Obiskali smo le tiste dele tovarne, kjer montirajo vozila. Ko smo bili v dvoranah, so tekoči trakovi tako rekoč stali, medtem ko so množice delavcev hitele sem ter tja ter pasivo radovednost nad italijanskimi gosti. Dogovorjeno je bilo, da bomo v tovarni manj kot eno uro, v Toljatigradu pa le nekaj ur. Napolnilni smo beležke z vtisi, številkami, odgovori, ki so nam jih dajali mladi in ponosi sovjetski tehniki ter prijazni in učinkoviti tolniski strokovnjaki.

Montažni trak v tovarni je morebiti najdaljši na svetu. Tudi tu ima človek opraviti z ruskimi razsežnostmi. Kakšen pa je ritem? Končni cilj je, da bi delali prav tako hitro, da bi naredili prav toliko kot pri Fiatu in da pri tem zaposlovali prav toliko ljudi. Za zdaj, so nam rekli, je delavcev več, tekoči trakovi pa tečejo počasneje (dva žigulja, tretjega pa se preizkušajo), tudi spomožne osebe, če lahko tako rečemo, je številnejše. Kaže, da je storilnost za trideset odstotkov manjša od tolniske. Na koncu naj bi bilo vse tako kot v Torinu: storilnost, število izdelkov itd. Tako so hoteli Rusi.

Ritem in delovni čas

Letos bodo naredili 320.000 avtomobilov, prihodnje leto naj bi jih bilo 500.000. Rusi upajo, da bodo leta 1975 naredili 660.000

avtomobilov, tako da bi presegli prvotno postavljeno število za 60.000 vozil. Proizvodnja je zdaj še omejena, predvsem zato, ker manjka delavcev (zdaj jih je 42.000) in ker razni deli prepočasno prihajajo k tekočim trakovom. Teočki trak večih izpolni plan pol ure pred koncem dneva: zamenjati ga bilo bi siliti, saj tako in tako ne bi bilo delov.

Skoraj v vseh oddelkih imajo dve delovni izmeni, ponekod tudi tri. Prva izmena začne delati ob 7.30 uri, vmes je uro odmor za kosilo v menzi, kjer pripravljajo tople obroke. Delajo sedem ur in po na dan, pet dni v tednu, ob sobotah pa še tri ure in pol, torej 41 ur na teden. Plača je vsakih štirinajst dni, kadar dosežejo plan, dobijo proizvodne premije. Če sem dobro razumel, ni skoraj nikakršne osebne spodbude.

Med zaposlenimi je 25 odstotkov žensk: tolniski tehniki pravijo, da delajo bolje kot moški. Po podatkih našega sovjetskega spremljevalca je povprečna plača v tovarni, računajoč vse zaposlene, od delavcev do uslužbencev, 140 rubljev na mesec. Po uradni menjavi je to natanko 100.000 lir. Letošnje sovjetske povprečje je 126 rubljev. Dopust: dvajset delovnih dni na leto.

Veliko težje je določiti druge življenjske razmere: doslej so zgradili 35.000 stanovanj, katerih površina obsega milijon kvadratnih metrov in v katerih živi okoli 120.000 ljudi, se pravi, da pride 8 kvadratnih metrov na človeka. Do leta 1975 nameravajo zgraditi 150.000 stanovanj s površino 1.650.000 kvadratnih metrov, se pravi 12 kvadratnih metrov na osebo. To so približno povprečne stanovanjske razmere v SZ, kar pomeni, da so stanovanja izredno majhna. Tipična petčlanska družina ima tako na voljo okoli 40 kvadratnih metrov.

Žiguli stane 5.500 rubljev

Vendar je tu laže dobiti stanovanje kot drugod. Kdor odide iz tovarne, izgubi stanovanje, tako da je fluktuacija delovne moči manjša od povprečne. Hiše so takšne kot večina v Sovjetski zvezi, se pravi montažne in stroge zunanjosti. Med blokii so velike nezaščitene površine, ki imajo svoje dobre (čist zrak, zelenje) in slabe strani (prebivalstvo je razredčeno, tako da so medsebojne zveze zelo slabe). Razsežnosti so tolikšne, da se nam zdijo veličanske celo za motorizirano prebivalstvo. Toda zabesni avtomobil je tukaj še velika redkost.

Tako se pogovor spet zasuče okoli tovarne, ki naj bi rodila zasebno motorizacijo v ZSSR: žigulije zdaj prodajajo samo zasebnikom, medtem ko država še naprej kupuje velike in težke vožje. Cena žigulija je presenetljivo visoka: 5.500 rubljev ali štiri milijone lir ali 40 povprečnih plač. Vožja stane 10.000 rubljev ali sedem milijonov lir. Gre za velike denarje, toda v Rusiji ni lahko zapravljati, delež zaposlenega prebivalstva je velik in celo pri teh cenah je seznam kupcev, ki bi radi imeli žiguli, neznanostno dolg. Na žiguli je treba čakati najmanj dve leti.

Tudi tedaj, ko bodo v Toljatigradu naredili 660.000 žigulijev na leto (leta 1971 so v SZ naredili 529.000 avtomobilov, od tega 161.000 v Toljatigradu), bo do motorizacije države preteklo veliko vrede. Razen če veličanske tovarne ne bodo še povečali ali se je zgradili ravno takšne.

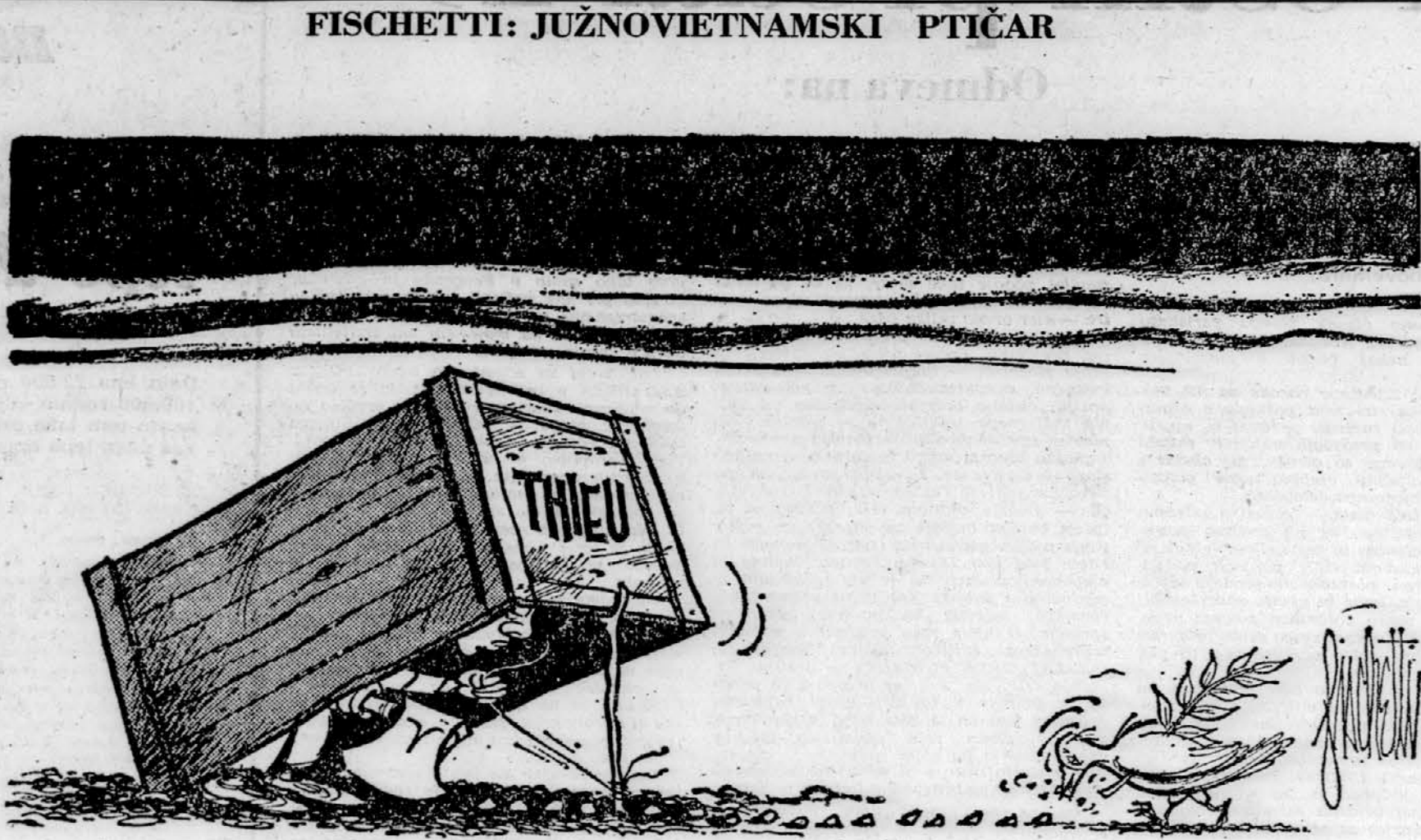
Toda neki tolniski tehnik mi je dejal: »To je zadnja tovarna. Najpopolnejša, vendar zadnja takšne vrste. Kakšna bo torej prihodnost? Kdo ve, morda avtomatizirana tovarna ali pa tovarna, ki bo ustrezala zahtevam novega načina izdelovanja avtomobilov (teh zahtev pa tukaj seveda ni).

Neki drug tehnik je dejal: Toljatiograd je Peterburg dvajsetega stoletja. Italijanski arhitekti osemnajstega stoletja in italijanski inženirji dvajsetega stoletja so odgovorili na spodbudo veličanskega ruskega prostora in dali duška svojim ustvarjalni domišljiji. Tako so zgradili za tiste čase najveličastnejše prestolnico na svetu, zdaj pa so postavili super tovarno.

Toljatiograd je po svoje lep, je mesto, ki so ga zgradili za tovarno, je velika sovjetska stvar, pa tudi velika italijanska stvar.

ARRIGO LEVI

LA STAMPA

»Chicago Daily News«, Chicago

Nixon 1972 do 1976

Kaj še lahko stori v Beli hiši človek, ki je obiskal Peking in Moskvo? - Spopad dveh Amerik

Letošnje volitve ameriškega predsednika so potekale bolj kot referendum, se pravi drugače kot prejšnje predsedniške volitve. Veliko bolj jim je bilo do ljudi kot do programov, veliko bolj so se zanašale na možnosti kandidatov kot na izbiro strank. Prvikrat v ameriški zgodovini se je zgodilo, da večinska predsedniška zmaga ni vplivala na rezultate volitev zakonodajnih teles in guvernerjev, ki so bile isteega dne. Demokratska stranka ni le obdržala ali dobila 31 guvernerskih mest od 50, ampak je ohranila večino v predstavniškem domu in dosegla rahlo premoč v senatu, kar je pomembna prednost, če upoštevamo pristojnosti tega zbora.

Enako se je zgodilo tudi v parlamentih posameznih držav. V decentralizirani državi to ni brez pomena. Tako se je Richardu Nixonu posrečilo pridobiti izredno večino, ni pa dosegel drugega cilja, ki si ga je zastavil: republikanci naj bi v državi dobili novo večino. Zakonodajna in regionalna oblast sta večji del se zmeraj v rokah demokratov.

Napake

Bele hiše in kongresa že od sredine tega stoletja ne nadzoruje več samo ena stranka. Toda ob veliki plimi — Roosevelt jo je doživel leta 1936, Eisenhower 1952, Johnson 1964. — je predsednik pridobil tudi več ali celo večino kongresnih sedelcev za svojo stranko. Letos je bilo nasprotno. Izvršnica in zakonodajna oblast sta se nekoliko bolj razcepili. Zakaj? Kaj se dogaja v glavi volivca, ki mora izpolniti glasovnico in ki v predalček, namenjen za volitve predsednika, zapiše Nixonovo ime, v spodnji predalček pa ime kakega senatorja, ki je Nixonov nasprotnik? Se zlasti, če senator — in to se je na primer zgodilo v državi Rhode Island — ni zmeraj in nevtralen demokrat, ampak pripada nasprotni strani, saj je prepričan prvirnezen McGoverna.

Odlončen dejavnik pri tem je osebnost kandidata, ki si prizadeva doseči izvršilno oblast. Narasčajajo vsemogočnost guvernerjev, čedalje večje in neogibne posledice njihovih odločitev, nenehna pozornost, ki jim jo posvečuje množična občila, so vzroki, da je politična kariera usodno odvisna od vsake nenavadne in prenatrpane poteze. Napake in obotavljanje puščajo neizbrisne sledove. Značilno je, da za državnika Amerika danes najraje uporablja izraz »odločevalca« (decision maker). Sodobno javno mnenje hoče biti prepričano, da voditelj ni žrtve nenadzorovanih želja in medlega obotavljanja. Lahko rečemo, da je bil McGovern kriv tako za ene kot za druge. Po kritiki ali po pravici — in neodvisno od ideoloških naglšenj — se je večini zadel premočno kvalificiran za državnika. Demokrati, ki so povsod utrđili ali zboljšali svoj položaj, razen na predsedniški ravni, so še bolj poudarili tako zelo oseben značaj McGovernovega poraza. To tudi dokazuje, da se isti demokrati volivce odloča predvsem na podlagi domnevnih lastnosti človeka, ki ga voli za predsednika, in predvsem na podlagi svojega prepričanja in naklonjenosti, ko izbra senatorja ali predstavnika.

Veliki problemi

Takšna voličeva dvojnost pa se ne more spremeniti v popolno nasprotje. Ali je Amerika volila na desno in se odločila za nixonovo večino, ali je volila za osrednjo levico in izbrala demokratiški kongres? Če si hočemo odgovoriti, moramo zunanjo politiko ločiti od notranje.

Neizpodbitno je, da je Nixon predsednik, ki je končal svetovno hladno vojno in ki na merava — vsaj tako je javnost prepričana — v kratkem končati tudi vročo vojno v Vietnamu, vojno, ki jo je podedoval od prednikov. Levičarskemu demokratu se prav lahko zdi, da se je mir v Indokini res zelo zakasnil. Vendar take politike ne more v celoti obsoditi.

Povsem drugače je, če gre za notranje zadeve. Konservativni voditelji imajo pogosto navado, da večino svojih ambicij posve-

čajo diplomaciji. Tako se tudi Nixon n ne sno lotil reševanja nobenega izmed velikih problemov ameriške družbe. Celo zanikal je, da bi preživljala krizo.

Predvsem je zavzel očitno nazadnjaška stališča in se uprl celo najmanjši spremembi zakonodaje in navad, ki že dvajset let vladajo na dveh bistvenih področjih: najprej v šolski integraciji črnih in belih otrok na ravni osnovnega šolanja, obveznosti, ki je predpisana z zakonom in ki so jo že večkrat potrdila sodišča z vrhovnim sodiščem vred, nato pa še pri socialnem varstvu in sistemu nadomestil zaradi brezposelnosti, o katerem moramo sicer reči, da gre za Avgiljeve hleve, katerim je celo McGovern posvetil del svojega programa.

S silo

V zvezi s tema vprašanoma je Nixon prevzel desničarsko demagogijo Georga Wallacea, in to tako uspešno, da velika nixonovska »plima« izliva iz šestevka njegovih glasov iz leta 1968 (okrog 50 odstotkov) in glasov Georga Wallacea iz istega leta (13 odstotkov). Moč, ki je Wallacea zamenjal kot tretji kandidat po atentatu, katerega žrtve je bil alabamski guverner, je dobil Nixon, kar še enkrat dokazuje, kako pomembna je osebnost v sodobnih volilnih kampanjah. Nixonov uspeh pomeni v notranji politiki precejšen premik v desno.

Velika sreča pa je, da na tem področju ne odloča predsednik, marveč odločajo predvsem kongres, guvernerji in predstavniki zbori predstavniki držav, skratka tisti, za katere smo rekli, da so jim voliči izglasovali demokratsko večino. V državi Georgiji na jugu je bil v predstavniški dom izvoljen celo črn predstavnik Andrew Young.

V prihodnjih letih se bo spor med obema Amerikama seveda še bolj zaostril. McGovern je predstavjal levico demokratske stranke — »protkulturno«. Srednji razred, ki je bil še zmeraj pretresen zaradi sprememb v šestdesetih letih, še ni dozorel za to, da je zelo mogoče — kot velja za vse nespremenljive vrede — da bo stvari, ki jih ne bo uredila reforma, prav lahko uredilo nasilje.

J. F. REVEL

Novo habsburško cesarstvo

V trenutku največjega zmagovalstva, kakršnega ameriška zgodovina še ni doživela, je Richard Nixon v terek 7. novembra, sporočil, da bo iz svoje pisarne v Beli hiši spregovoril nekaj besed ameriškem ljudstvu. Slišali nismo nič drugega kot vsakdanje stavitke in prazne besede, ki jih je poznajmo in ponovil v krogu svojih privržencev v plesni dvorani hotela Shoreham. Skrivnostni Nixon se ni razkril. Nikomur se ni posrečilo do konca razložiti, kaj lahko tega orangutana združuje z deželjo, ki se rada zapiše junakom, očarljivcem in bojevnikom.

Enako vprašanje si gotovo postavlja tudi Nixon. Kje se konča njegova očarljivost, je vedel tako dobro, da je — ker si je hotel zagotoviti ponovno izvolitev — poslušal na-

svet prijateljev, naj se med kampanjo ne kaže v javnosti, češ da ima preveč dela s pomembnimi državnimi zadevami. Tako Američani ne bi glasovali za človeka, Richarda Nixona, ampak za institucijo, za predsednika. Strategija je popolnoma uspešna. To, da kakšna je lahko dvomljiva sreča zmagovalca po zmagi brez boja, po takšni poroki po postji?

To je bilo pravzaprav zmagovalstvo nekakšnega abstraktnega Nixona, zmagovalstvo ideje, ki jo ima o Ameriki večina Američanov. Nixon = domovina, Nixon = delo. Nixon = tradicija. Noben ameriški politik doslej ne bo mogel pozabiti, da Amerika — nič bolj kot Evropa — ne moer iti naprej z bolj naglimi koraki, zlasti ker je svet okrog nje postal preveč zapleten, se pravi nerazumljiv. V takšem svetu se mora politika največkrat kratko in malo umiriti.

Profesor David Kalloe z univerze John Hopkins je v šali dejal, da je Amerika doživela z Nixonom habsburške čase: »In to ne le zato, ker je Henryja Kissingerja tako pogosto primerjajo z Metternichom.«

Slava

Tako kot pri Habsburžanih je tudi tu na vrhu predsednik, ki ni zadovoljen s svojimi podrejenimi, z dolgočasno množico, ki ga zasipa s prošnjami in pritožbami. Nasprotno pa je s tujimi vladarji popoln. Brežnjevi, Mao, Pompidou: sami znani obraz, skladni interesi in razumljivi spori zaradi premoči.

Pod predsednikom je nekaj uslužnih dvorjanov, ki so tudi zviti in zelo spletkarski. Še nižje je čudovita birokracija, ki se je rodila iz navdušenosti rooseveltskih sanj, ki pa se počasi prepušča plastem prahu in sliši je to, kako se odlagajo nanjo. Ob strani je mogočna in živahna denarna aristokracija, polna prezira do političnega aparata s predsednikom vred, ki pa se je naučila računati z njim. Nazadnje je dežela, ki vsak dan bolj poudarja svoj mozaik narodnosti. Poljaki se spreminjajo v Poljake. Italijani so nova Italijani. Tako tudi Madžari, Grki, Hrvati, Zidci. Črnci niso nikoli prenehali biti črni. Portoričani in Mehikanci vztrajno govorijo špansko. Tu so še Indijanci, ki grozijo, da bodo začeli vojno z loki in s sulicami. Vladarju ne preostane drugega, kot da se z enim brani pred drugimi.

Čudno avstro-ameriško cesarstvo. Čuden predsednik Nixon, ki je na večer po zmagi dne 7. novembra razmišljal o tem, da ima pred seboj samo še 4-letno vladanje, kajti ameriška ustava mu prepoveduje, da bi se dal izvoliti še tretjič. »Kaj lahko naredim v štirih letih?« se je spraševal. »Čas slave je minil.« Slava sta bili zanj potovanja v Moskvo in Peking. To so bili tisti veliki telesi vizijski trenutki, ko ga je lahko ves svet občudoval, kako se sprehaja po kitajskem zidu ali kako podpisuje sporazum o omejitvi strateškega orožja z Leonidom Brežnjevom. Zdaj ga čakajo manj veličastne naloge. »Sporazujeta se s sovražnikom ni tako težko.« je rekel neki uslužbenec zunanje ministristva. »Veliko težje se bomo sporazumeli s prijatelji.«

Visoka cena

Za Nixona so rekli, da je šel v Peking samo zato, da bi obdržal na vseh Japonce, v Moskvo pa zato, da bi obvladal zahodno Evropo. Če naj verjamemo govoricam, se je Kissinger na predsednikov ukaz zdaj vročino lotil študija gospodarskih problemov, ki so ga doslej tako zelo dolgočasili. Možem iz Tokia in izvedenec skupnega trga bo moral drago plačati. Saj res ni tako težko kupovati plina od Rusov in prodajati boeing Kitajcem. Veliko težje se je pogovarjati o kupljah z Georgesom Pompidoujem ali o carinskih tarifah z Japoncem Tanako. Preden se bo Kissinger šel računovodsko, bo vseeno poskušal enkrat za vselej rešiti enega najtežjih problemov — vietnamskega.

Vaš zaklad

knjige

PREŠERNOVE DRUŽBE